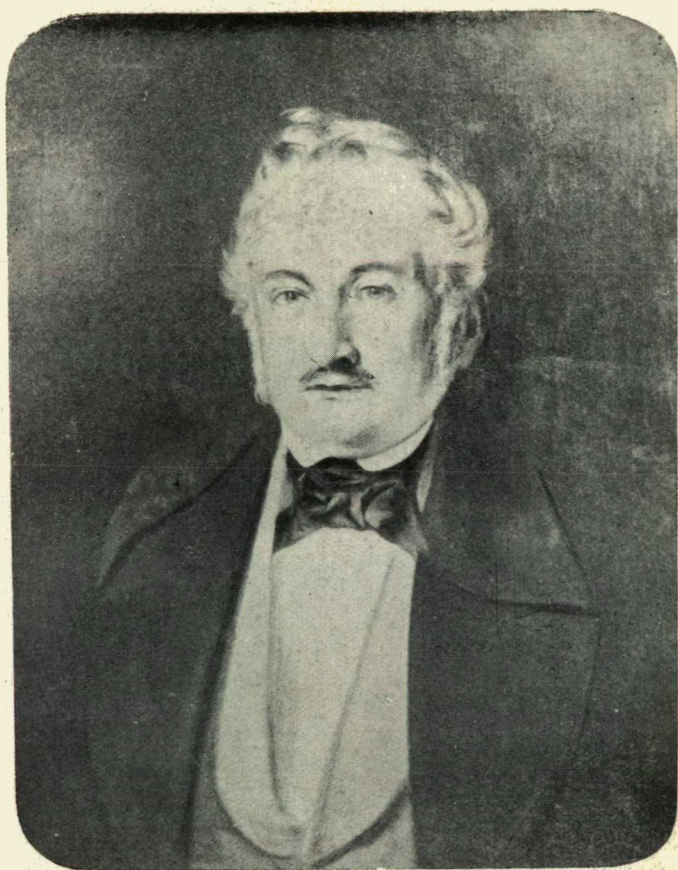

II. Machik Béla tanári működése. 1872—1879.

Az a tény, hogy az orvos-sebészeti tanintézet belgyógyászati kórodája, illetőleg a Karolina orsz. kórház belgyógyászati osztálya egyetemi klinikává alakult át, a lényegen nem változtatott semmit. Az egyetemi költségvetésben az 1872/73. tanévben az orvosi Karnak juttatott 16.000 és az 1873/74. tanévben pótlólag kiutalt 7035 frt.-nyi fölszerelési költségből a belgyógyászati klinika összesen 1483 frt.-ot kap fölszerelésre, tudományos és tanítási eszközök beszerzésére, a harmadik évben pedig még ez a csekély összeg is elmarad „az ország pénzügyi viszonyaira való tekintettel“.⁶⁾ Természetes, hogy e szerény javadalmazás jóformán semmi haladásra nem adott alkalmat s a klinika maradt abban a szűkös, szerény viszonyokban, melyekben működött már évtizedek óta, egy olyan épületben, melyet már 20 évvel előbb alkalmatlannak találtak egészségügyi célokra s mely félszázaddal előbb, a kórház alapításakor is ódon, szűk volt új céljához.

A belgyógyászati klinika a Karolina kórház tulajdonképeni főépületének, az Exterciaria apácák volt zárdájának első emeletét foglalta el. Az egyemeletes épület az óvári „Barátok tere“ (később: Karolina tér) és Klastrom-utca sarkán állt, a térre néző frontja déli, a Klastrom-utcai front keleti fekvésű volt. A klinika pontos leírását 1876-ban, tehát az egyetem fönnállásának ötödik évében az intézet igazgatósága a következőkben adja meg: „Belgyógyászati kóroda. A kórház keleti épületében, az első emeleten van elhelyezve; helyiségei: 1. három betegszoba, kettő férfiak (9, illetőleg 6 ágygal), egy nők (8 ágy felnőtteknek, egy gyermekeknek) számára, összesen 24 ágy-

⁶⁾ „A felsőbb oktatásügy Magyarországon“. Budapest 1896. c. műben Dr. SZABÓ DÉNES: A kolozsvári tudományegyetem orvosi kara.

*INTSELI SZÓTS JÓZSEF dr., a „különös kór- és gyógytan“
első tanára a kolozsvári orvos-sebészi tanintézetben. — JO-
SEF SZÓTS v. INTSEL, erster Professor der „speciellen Patho-
logie und Therapie“ an den mediz. chir. Institut in Kolozsvár.*

1872—1879.

PROF. DR. MACHIK BÉLA
1872—1879.

gyal; 2. tanársegéd szobája; 3. dolgozó helyiség, egy szoba a tanár, segéde és a hallgatók együttes céljaira, ahol az eszköztár is el van helyezve és ahol a górcsövi és végyi vizsgálatok is történnek.

Az intézet csak a legszükségesebb (górcsövi, sebészi és kórbonctani, gégetülkrészeti, húgyvizsgálati és villamtelepekkel) van felszerelve, melyek részint az egyetem, részint a kórház tulajdonai. A kórodán az első öt tanévben 219—279 beteg feküdt tanévenként.

A helyiségek szűkek és célszerűtlenek és nem felelnek meg egy egyetemi kóroda legszerűebb igényeinek, sem a betegek elhelyezését, sem gyógykezelését illetőleg. Nincsenek külön szobák ragályos betegek számára, hiányzik a vízvezeték“.)

E leírás alapján ismerteti a klinika helyzetét a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a közoktatás állapotáról az országgyűlésnek benyújtott VII. jelentésében.

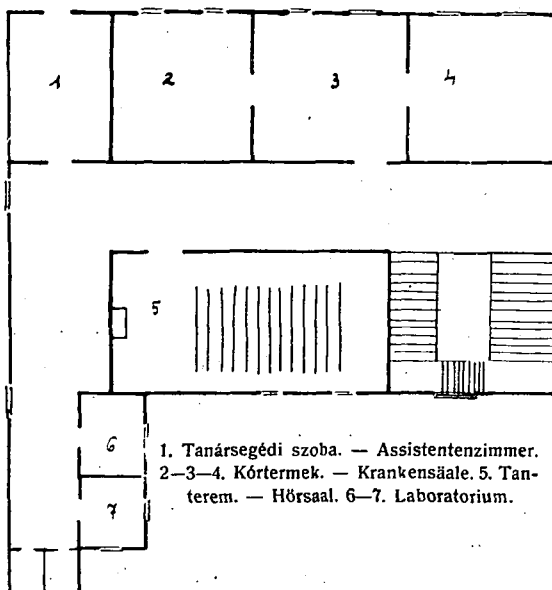
Ezt az elhelyezést szemlélteti a mellékelt alaprajza a klinikának. Láthatjuk ezen, hogy az épület déli homlokzatán négy helyiség foglal helyet, melyek ablakai a Barátok terére nyíltak. Három 2—2 ablakos szoba képezi a kórtermeket, egy egy ablakos kis helyiség a tanársegéd lakását. A tanársegédi szoba azonkívül, hogy az állandó ügyeletes szolgálatot tartó tanársegéd lakószobája volt, egyúttal a tanár hivatalos és fogadóhelyisége, az intézet irodahelyisége, irattára és kézi gyógyszer-tára is volt, ezenkívül pedig a klinika helyiségeinek világításánál használt petroleum és a betegek számára a kórház gondnoki hivatalától havonként fölvételezett bor elraktározása is itt történt. Hogy e „raktarak“ felügyelete és kezelése, a petroleum és bor kimérése is a tanársegéd fontos feladatát képezte, ez magától értetődött.⁸⁾ A kórtermek déli és utcai fekvésüknél fogva elég világos helyiségek voltak, felszerelésük és bútorzatuk azonban a lehető legkezdtelegesebb. Az ápolást ellátó 2—3 ápolónőnek külön lakása nem volt, a kórterem egy elfüggönyözött sarkában állott az ágyuk. A kórtermekben íróasztal gyanánt a szennyes ágynemű gyűj-

⁷⁾ SZABÓ DÉNES: Idézett helyen.

⁸⁾ Prof. JANCsó MIKLÓS közlése.

tésére szolgáló ládát használták. A tanterem, melyről a fenti leírás 3. pontja említ, egy elég nagy, kétablakos, de udvari szoba volt, melynek megvilágítása így sok kívánni valót hagyott hátra. Az előadáson kívül itt történt a járó betegek vizsgálata és a betegfölvétel is. A hallgatóság számának gyarapodásával fokozatosan laboratóriummá is fejlesztetett e helyiség, az ablakok előtt elhelyezett két asztal szolgált a hallgatók labora-

A belgyógyászati klinika alaprajza a régi „KAROLINA” orsz. kórház emeletén. — Plan der med. Klinik im ersten Stockwerk des alten „KAROLINA” Landesspitals.

1. Tanársegédi szoba. — Assistentenzimmer.
2—3—4. Kórtermek. — Krankensäle. 5. Tanterem. — Hörsaal. 6—7. Laboratorium.

tóriumául. Az ambulans és fölvételre jelentkező betegek várószobájául a lépcsőház és a kórtermek és tanterem között fekvő, gyengén megvilágított folyosó szolgált. Az épület keleti szárnyát egy hosszú keskeny folyosó foglalta el, ennek végében volt a klinika két fiúkéből álló illemhelye, mely tulajdonképpen a szomszédos, ugyancsak a Karolina kórházhoz tartozó ház padlásából alakítottatott.⁹⁾

⁹⁾ A régi Karolina kórházbeli klinika leírásának adatai Dr. JANCsó MIKLÓS: „Purjesz Zsigmond” c. nekrológiájából (Orvosi Hetilap 1917. és Gyógyászat 1918.) származnak, kiegészítve Prof. Jancsó Miklós és Dr. ENGEL GÁBOR, a Karolina kórház utolsó igazgatója (1887-től 1919 júniusig) szóbeli közléseivel. A mellékelt alaprajz Dr. Engel Gábor adatai alapján készült.

Ez a szűk és szegényes, minden szempontból célszerűtlen és meg nem felelő elhelyezés nyomja rá bélyegét klinikánk működésének első negyedszázadára. Szomorú fényt vet az orvosi kar intézeteinek akkori helyzetére, hogy nem egy klinika, így a bőr- és bujakórtani, valamint az elme-kórtani még ezt a helyzetet is jogos irigységgel nézhette.

Azonban nemcsak e szűk és szélszerűtlen elhelyezés hatott gátlólag a belgyógyászati klinika működésére. Mind jobban és jobban kezdte éreztetni rossz hatását az a fentebb már említett körülmény, hogy 1872 óta a Karolina kórház igazgatósága a tanintézettel kapcsolatban nem álló személlyel töltetett be, kinek felettes hatósága a belügyminisztérium, míg a klinikák tanári kara a vallás- és közoktatásügyi tárcához tartozik. Természetesen e kényes helyzet egymásután teremti a kellemetlen összeütközéseket, melyek elsősorban a klinikai oktatásnak vannak hátrányára. Semmi sem jellemzi jobban ez áldatlan helyzetet, mint MACHIK BÉLÁNAK 1874 október 12-én tartott rectori beszámoló beszéde.¹⁰⁾ MACHIK, kit egyetemünk első orvoskari rectorának, SCHULEK VILMOSNAK a budapesti szemészeti tanszékre történt meghívása és kinevezése folytán 1874 április 25-én választanak meg rectornak, beszámoló beszédében keserű szavakkal ismerteti e kérdést, mely szerinte az orvoskarnak s így az egész egyetemnek egyik legfontosabb létkérdése:

„ . . . sajnosan kellett, mint még eddig megoldatlant, mellőznöm egy kérdést, mely már ezen egyetem keletkezése előtt a volt orvos-sebészi tanintézet idejében élénk foglalkozás tárgya volt, melynek célszerű megoldásáról az egyetem orvostudományi kara ismételten behatóan tanácskozott, mellyel azóta a bel- és közoktatásügyi magas minisztériumok is foglalkoztak, s mely mindennek dacára, dacára annak, hogy e kérdés az orvostudományi karnak s közvetve az egyetemnek életkérdése, dacára, hogy az elődázást a szigorú anyagi viszonyok sem mentik, miután a kórház építésére megvásárolt telkek már több mint két éve parlagon hevernek, s az építkezések megkezdésére is elegendő összeg 120.000 frt. áll közvetlen rendelkezésre:

¹⁰⁾ Acta Univ. 1874/75. Fasc. I.

még ma is csak bizonytalan tervezés — mondhatnám a habozás stádiumában áll.

Értem az országos Karolina kórház ügyét.

Ezen egyetem orvostudományi kara sikeres működésének és felvirágzásának ugyanis első és mellőzhetetlen feltétele az országos Karolina kórház ügyének olynemű rendezése, hogy a beteganyag lehetőleg nagymennyiségben rendelkezésre álljon és tudományos célokra kellő módon felhasználható legyen.

Ez pedig — erős meggyőződésem szerint — semmiképpen sem lesz elérhető, ha a beteganyag kellőképpen nem szaporíttatik, ha minden beteganyag, mely államilag kezeltek, az egyetemnek át nem adatik, ha a kórodák és illetőleg az egész kórház a nagymélt. belügyminisztériumtól nem függetlenítették, s a közoktatási ügyéségtől át nem vétetik, és ha a szaktanárok nem egyszersmind kórodáik egyedüli főnökei is. Kórodákat a betegkezelés minden eshetőségét magába foglaló szabályok által a tanítástól elválasztani nem lehet; a betegkezelés és tanítás másképp nem képzelhető helyesen és akadály nélkül, minthogy a kórodai tanár a vezetésére bízott kórodán egyedül intézkedjék, minden más, a tanítás terén kívül álló közegtől függetlenül.

Mint orvoskari tagnak és rectornak nagy öröömre szolgált volna, ha ez ügy előbbreviteléről vagy megoldásáról tehettem volna jelentést. E helyett azonban fájdalommal kell konstatálnom, hogy a kórházi ügyben lényeges változás nem történt, de sőt az egyetemnek a kórházhoz viszonya ugyanaz maradt; és e szerencsétlen viszony az összes orvosi kar működésére bénítólag hat.

A kórházi anyagnak nagyrésze, csaknem fele a tanításra nézve elvész. A belgyógyászati osztály kénytelen szűkre mért 24 ágygal megelégedni; más osztályok, melyeken maguk a tanárok egyszersmind osztályos főorvosok, a tanítás lendületére fontos változások tételében a helyzet határozatlan volta és a kettős kezelés lassú mozgása által akadályozva vannak s így a kórtani anyag nem hogy szaporodnék, hanem napról-napra csökken, ami nemcsak a kórodákra nyomasztó, hanem különösen a hullák-

kal foglalkozó szakokra nézve egész a tanítás fennakadásáig aggályos.

Nem lehet célja ezen lefolyt tanév történetéről beszámoló beszédnek a jelzett kérdés szellőztetésével tüzetesebben foglalkozni, messze is vezetne ezen beszéd szűk keretétől ama kiüzdelmek ecsetelése, melyeket az orvostudományi kar ez ügyben kifejtett; ha mégis ezen ügyről itt említést teszek, teszem azt azért, hogy a bekövetkező veszélyekre, melyek az egyetem orvostudományi karának, közvetve az egész egyetemnek felbomlása csíráját rejthetik méhükben, — a figyelmet fölkeltssem, teszem azért, s azt tennem kettős kötelesség parancsolja, hogy a felelősséget a jelzett ügyben ez egyetem orvostudományi karáról elhárítsam“.

Machiknak e keserű panaszát olvasva, értjük meg, mily nehéz helyzetben voltak kénytelenek dolgozni a kar első klinikus professzorai. Érthető lesz így az is, hogy már a következő tanévben e helyzet nyílt összeütközést vált ki a bőrgyógyászati klinika igazgatója, GÉBER EDE és a kórházigazgató BAKONYI JÓZSEF¹¹⁾ között. Bár ennek folyamányaként ideiglenesen rendezik a viszonyt, végleges és a klinikák szempontjából kedvező megoldása csak 20 év múlva, 1895-ben következett be, midőn is a kultuszminisztérium felséghatározat alapján 1896. január 1-i hatállyal átveszi a belügyminisztériumtól a Karolina kórház feletti fennhatóságot és rendelkezést.

A rossz elhelyezés és hiányos felszerelés, továbbá az administratio fenntebb Machik szavaival vázolt nehézkessége mellett még egy harmadik, az előbbieknél nem kevésbé súlyos és tragikus körülmény bénítja meg klinikánk működését a kezdetnek amúgy is nehéz éveiben s ez Machik betegeskedése és halála. MACHIK BÉLA, ki fiatalon, alig 30 éves korában jut az orvos-sebészi tanintézet kathedrájára és 33 éves korában nyilvános rendes tanára egyetemünknek, mint kortársai között egyikük a budapesti egyetem legkiválóbb tanítványainak, nagy reménnyel indult el sokat ígérő tudományos pályafutására. (Életrajzi adatait I. a mellékletek között.) Kora tudományos

¹¹⁾ FINÁLY HENRIK rectori beszámolója. Acta Univ. 1875/76. Fasc. I. és vitéz Berde K.: A bőr- és nemikórtani tanszék története.

mentalitásának megfelelően polyhistor, az orvostudománynak majd valamennyi elméleti és gyakorlati szakával foglalkozik, két külföldi tanulmányútja alatt FRERICHS, TRAUBE, VIRCHOW, GRAEFE, GRIESINGER és legfőképpen Du BOIS REYMOND mellett képezi magát, s utóbbinak intézetében dolgozva keletkezik egy eszméje, mely legjobban bizonyítja tudományos munkásságra való elhívottságát. Eszméje az, hogy a szervezetben keletkező villamos áramok biztos kimutatásával kellene az emberi testben lefolyó kórfolyamatok megismerésére új módszert alkotni.¹²⁾ Az electrocardiografiának ezen elméleti elgondolása csak eszme, csak gondolat maradt Machiknál, bár elkísérte őt élete végéig. Midőn tanári katedrája és klinikája megadta volna a lehetőségét az eszme gyakorlati megvalósításának, kezét megkötözték a kezdetnek már vázolt nehézségei, majd az a súlyos csapás, hogy 1874 tavaszán megbetegszik, „tüdőlob“ támadja meg, amely mint a kórlefolyásról szóló adataink igazolják, specifikus folyamat volt. Az 1874/75. tanév első félévét emiatt már szabadságon tölti klimatikus gyógyhelyeken. Javultan kerül haza, átveszi klinikája vezetését, de folyton betegeskedik s az 1878/79. tanév folyamán előbb hat hónapi szabadsággal Olaszországban keres gyógyulást Arco és Mentonban, szabadságát újabb hat hónappal meg kell hosszabbítania, de 1879 májusában oly súlyos állapotban kerül vissza Olaszországból, hogy Kolozsvárra vissza sem tud térni, Budapesten, édes atyja házában a betegség ágyhoz szegzi s július 13-án meghal 40 éves korában. A kolozsvári egyetem orvostudományi karának első halottja ő. Sírjánál a Tanács nevében Dr. SZAMOSSY JÁNOS, a classica philologia tanára mond búcsúztatót, s kegyeletes szavakkal emlékezik meg róla rectori beszámolójában Dr. IMRE SÁNDOR, a magyar nyelv és irodalom tanára, egyetemünknek az évi rectora.¹³⁾

Machikot hosszas betegeskedésének ideje alatt tanársegéde, Dr. Büchler Ignác helyettesíti a tanszéken, ki az 1878/9. tanév folyamán *venia legendi*-t kap „A kopogtatás és hallgatózás“ tárgy körből. Főnökének halálakor a tanszék további helyettesítésével bízzák meg. özv. MACHIK BÉLÁNÉ pedig az 1880/

¹²⁾ SZINNYEI: Magyar írók.

¹³⁾ Acta Univ. 1879/80. Fasc. I.

81. tanév folyamán férjének szóbeli meghagyása alapján annak szakkönyvtárát az egyetemnek adományozta¹⁴⁾ s a klinika első igazgatójának emlékét hirdető e nemes adomány vetette meg a belgyógyászati klinika könyvtárának az alapját.

Ha Machik Bélának jelentőségét egyetemünk, illetőleg klinikánk szempontjából kutatjuk, sajnos azt igen csekélynek kell mondanunk. A fentebb ismertetett szerencsétlen összetalálkozása a kedvezőtlen körülményeknek teljesen érthetővé teszi, hogy nem is fejthetett ki oly működést, mely maradandó eredményeket mutatott volna föl. Irodalmi munkásságot sem mint az orvos-sebészi intézet tanára, sem mint egyetemi tanár nem fejthetett ki, egyetlen megjelent dolgozata, mely szövettani tárgyú, medikus éve alatt készül, címe: „Beiträge zur Kenntniss des Sehngewebes“. (Sitzungsber. der math. naturw. Classe der kais. kön. Academie der Wissenschaft. Wien, 1858.) Ami azonban őt ismertté és becsültté tette nemcsak Kolozsvárt, hanem annak messzi környékén is, az kiváló diagnostikai készsége, nagy általános gyakorlati orvosi tudása volt. Erről volt nevezetes már orvostanhallgató korában is. Midőn Kolozsvárra kerül, az erdélyi Mezőségen éppen egy súlyos malaria járvány pusztít, igen sok tropica esettel, sok perniciosus lefolyással. Az egyik első eset, hol igénybe veszik Machik tudását, Erdély egyik legnagyobb történelmi nevét viselő mágnás család tagjánál egy meningitisnek tartott kórkép, hol Machik fölismeri a malaria comatosat s megmenti így a beteget.¹⁵⁾ E szerencsés eset egyszerre ismertté teszi nevét, sok therapiás sikere pedig csak növeli hírét és népszerűségét.

Machik elárvult tanszékére a kar javaslatára pályázatot hirdet a minisztérium. Hárman pályáznak: Kolozsvárról Dr. BÜCHLER IGNÁC, Budapestről Dr. PURJESZ ZSIGMOND és Dr. TAKÁCS ENDRE magántanárok. A Kar első helyen Purjeszt jelöli, TREFORT miniszter azonban vonakodik őt kinevezni s így majdnem egy évig húzódik a kinevezés. Purjesz főnöke, WAGNER exponálja magát assistenséért, barátai interpellációval fenyegetőznek az országgyűlésen,¹⁶⁾ végül Trefort enged és 1880 május 2-án ny. r. tanárrá nevezetik ki. At is veszi mindjárt klinikáját, melyre egy új korszak nyílik.

¹⁴⁾ Acta Univ. 1880/81. Fasc. I.

¹⁵⁾ Prof. JANCSÓ MIKLÓS közlése.

¹⁶⁾ Dr. JANCSÓ MIKLÓS: Purjesz Zsigmond. (Nekrolog.)